

EL MEU RECORD DEL 14 D'ABRIL DEL 1931

La proximitat a la Casa Consistorial de Mataró de les oficines de la casa on jo treballava —al carrer d'en Palau, a cosa de cinquanta metres de la Riera— féu que pogués presenciar, si bé durant pocs minuts —no crec que arribessin a quinze— una part de l'acte de la proclamació popular de la República a Mataró, a la tarda del dimarts 14 d'abril del 1931.

Serien poc més de les cinc de la tarda d'aquell dia, quan des del despatx on treballava, juntament amb dos altres companys, sentírem —sembla que hi havia una porteta oberta— encara que amb intermitències, forts aplaudiments, crits i visques, que procedien del cantó de la Riera. Com sia que a primeres hores de la tarda, s'havia donat, per la ràdio, la informació de l'acte de proclamació per Francesc Macià, de la República Catalana des del balcó del palau de la Generalitat, pensàrem de seguida que es podia tractar de la celebració d'un acte similar fet des del balcó de l'Ajuntament mataroní. Recordo que dos o tres empleats sortírem al portal de la casa per veure què passava, i, efectivament, vàrem veure que a la Riera, en el tros que es podia albirar des d'on ens trobàvem, hi havia bastant de gent mirant de cara a l'edifici de Casa la Ciutat, aplaudint i donant visques. Per

natural curiositat, però més que res, per poder donar compte del que allà succeïa, vaig anar, juntament amb un o dos altres companys, fins a la cantonada del carrer d'en Palau amb la Riera. Des d'enfront de la confiteria que aleshores hi havia en dita cantonada, si bé avantçant-me una mica cap al carrer per a poder veure-ho millor, vaig contemplar que un dels que estaven a la balconada de l'Ajuntament feia gestos com volent calmar el nombrós grup que hi havia a sota, que sembla que reclamava quelcom. Es pogué sentir que es tractava d'un quadre que presidia el Saló de Sessions, obra del pintor Cusachs, amb l'efígie de la Reina Regent i el seu aleshores petit fill, Alfons XIII, i que des de dalt es deia que es portaria al Museu Municipal. Però la gent anava cridant. Al cap de pocs moments vaig veure com, des de la balconada, "queia" un bust del rei Alfons XIII, que sembla que presidia el saló de l'alcaldia, i com que era de guix o pasta de fusta, encara que semblava de bronze, quedà esmicolat per la gent en arribar a baix. Confesso que aquesta escena em resultà desagradable, i al cap de ben poca estona me'n vaig anar d'allí, retornant a l'oficina.

F.J. ROMA

LA PROCLAMACIÓ DE LA REPÚBLICA A MATARÓ

Em demaneu, benvolguts amics, una referència de com es produí la proclamació de la República a Mataró. La vaig donar en el llibre *Quatre boigs de Mataró* i em va sorprendre veure que en d'altres posteriors s'hagi explicat d'altra manera.

Compreneu que la meua amistat amb en Jaume Llavina i el Sr. Lluís Viladevall m'havien de donar ocasió a saber-ho bé. Espero que comprendreu també que em senti dolgut que la història local contemporània no sigui aclarida ni divulgada amb més probitat.

El text de la proclamació de la República Catalana (redactat, sobretot, per Carrasco Formiguera) a les parets de Mataró va provocar una onada d'entusiasmes en uns, d'esverament en d'altres i de mal dissimulada indignació en tercers.

Però, jo creia i continuo creient que es podia mantenir fins a les constituents, i crec que ni la Guàrdia Civil ni l'Exèrcit no s'haurien rebel·lat en el cas que el Govern de la Generalitat hagués mantingut aquesta postura.

Altrament, el seu manteniment hauria comportat l'organització d'una Guàrdia Cívica o unes Milícies, com les que s'havien organitzat al segle passat en períodes semblants i les que resultaren indispensables el juliol de 1936.

A Mataró, espontàniament, voluntaris a inscriure'ns-hi, ens hi presentàrem molts, però no es va fer res, perquè a Barcelona tampoc no va fer-se.

Proclamada la República a Mataró, amb l'hisament de la bandera de la franja morada (o sigui, la de la Primera República), la Casa de la Ciutat es convertí en un rusc d'anants i vinents, que cercaven consignes i informació; però només rebien l'única que havien rebut de Francesc Macià en el sentit que s'evités tot desordre i que s'esperessin instruccions, com n'esperaven ells del Govern de Madrid, que estava negociant la presa de possessió.

De forma que tothom pel carrer es preguntava:

—Què se sap del Rei? És fora o vol resistir? Què fan els militars? Què fa la Guàrdia Civil?

És així com es passà tota la tarda del dia 14 d'abril.

Jo no sé si algú ha explicat com anà l'elecció del primer batlle republicà. Potser val la pena de fer-hi una al·lusió perquè el que passà, en aquest assumpte, explica moltes coses que succeïren després.

Al final de campanya electoral els tres partits que integraven la candidatura canviaren impressions per evitar-se discussions en el nomenament de l'alcalde, cas que triomfessin com ja esperaven.

Com sigui que Jaume Recoder, el més jove dels candidats, s'havia revelat com el millor de tots els oradors, i fou el més aplaudit fins al míting de la Casa del Poble, i es donava el cas que com a solter, fóra el qui disposaria de més temps per dedicar a l'Ajuntament, a part de ser l'únic que tenia una formació universitària i el títol d'advocat, fou considerat per tots el més idoni i així va concertar-se.

Aquest acord, que s'havia de mantenir secret anà transpirant, sobretot, el vespre del diumenge, acabades les eleccions. Per això, el local d'Acció Catalana, tan ben plaçat a la Riera, es convertí en el més actiu i més eufòric. I, per això, el president d'Acció Catalana Dr. Lluís Viladevall fou el primer d'entrar a l'Ajuntament i l'artífex de la proclamació.

En el meu llibre de memòries *Quatre boigs de Mataró* explico el rera-fons de l'entesa que hi havia hagut entre el Director General de la Guàrdia Civil, general Sanjurjo i els signants del Pacte de Sant Sebastià, entesa que a Mataró funcionà amb tota perfecció.

Transcripció textualment:

“L'any 1932 ja complotaven contra la República més del cinquanta per cent dels que l'havien portat, començant pel general Sanjurjo Secanell.

Altrament la gent començava a preguntar-se per què i com havia vingut la República i les editorials procuraven de satisfer aquesta curiositat.

Josep Pla, que era un dels refredats del seu republicanisme juvenívol, publicà un opuscle, *L'adveniment de la República*, que va ésser molt venut.

Entre tantes versions, aquesta fou com a més objectiva i sagaç; jo mateix així ho vaig creure sempre fins que Miquel Maura, el primer ministre de Governació del Règim, va publicar-ne una nova versió fa una vintena d'anys.

La versió de Miquel Maura va ésser rebuda com la revelació fidedigna de l'esdeveniment i va obtenir un èxit sorollós i un crèdit total.

Ara bé, poc després de la seva publicació, vaig parlar-ne un dia amb el polític republicà més punts que he tingut ocasió de conèixer. Fernando Valera, el que amb el valencià Juli Just, durant tota l'etapa franquista ha format part i han estat l'eix dels diversos *Governos de la República a l'exili*, i don Fernando em va dir:

—Miguel Maura se ha dejado en el tintero al protagonista de la operación. El protagonista fue el propio general Sanjurjo Secanell. El pretendido valor personal que Maura se atribuye, cuando convierte su casa en punto de reunión del grupo que decide apoderarse del Ministerio de la Plaza del Sol y cuando refiere cómo a codazos se abre paso entre la multitud y entra y ocupa el Ministerio, no lo necesitó, porque sabía muy bien que la oficialidad de la Guardia Civil que defendía tal Ministerio tenía recibida orden del Director General de la Benemérita Institución, que era entonces Sanjurjo, de rendirle honores de Ministro de la Gobernación tan pronto como se presentara.

“Y tal ocurrió ante la multitud pasmada que presencié el hecho y vitoreaba a Maura como el héroe de la histórica jornada, creyendo que se había impuesto con su arrojo personal y su prestancia”.

Aquesta referència la vaig comunicar, llavors, a Jaume Llavina, el qual amb el doctor Lluís Viladevall s'havien apoderat, a primera hora de la tarda del 14 d'abril de 1931, de l'Ajuntament de Mataró, i el meu admirat company de tantes hores bones afuà el llavi com solia fer-ho, quan s'esplaia-va explicant-ne una de fresca, i amb una riallada de les seves digué:

—No em dius pas res de nou! Si tot va ésser una conya! Jo vaig quedar astorat.

—Així els de Mataró també sabíeu que teníeu la Guàrdia Civil al vostre costat? —vaig preguntar-li.

—És clar, home! Has de pensar que el doctor Viladevall, president d'Acció Catalana de Mataró, era el metge de la Guàrdia Civil, com era director de l'Hospital. El capità de la Guàrdia Civil, durant el matí d'aquell dia, va telefonar al doctor Viladevall preguntant-li que anéssim a proclamar la República com més aviat millor, *para evitar disturbios y otros desmanes de los exaltados*, i va oferir-s'hi per acompanyar-nos, si volíem, i com que el doctor li deia que no calia precipitar-se per no acabar com en Galán i en García Hernández, el capità li assegurava que ell tenia ordres de posar-se a la disposició dels qui proclamessin la República, ordres secretes i directes de la Direcció General.

La informació de Jaume Llavina vaig voler-la tenir confirmada pel mateix doctor Lluís Viladevall (metge a qui vaig acudir en el cas fatal de la tuberculosi del meu germà i després de la meva pròpia, que va curar-me). Ell, amb la seva bonhomia i aquella distinció de lord anglès, m'ho confirmà: —Sí, Albert, sí. Ni en Llavina ni en Valera no t'han enganyat ni exagerat res.

Llavors vaig voler saber més.

—Escolti, doctor, és que Companys i Macià no podien haver procedit, doncs, per la mateixa raó que vostès?

El doctor, sempre prudent, em respongué:

—No m'estranyaria gens. Companys i Macià eren molt més hàbils i circumspectes del que la gent es creu. Ara, jo no en sé res; perquè no era cosa de preguntar-los-ho ni de divulgar-ho, ja que, com pots comprendre, hauria afectat el nostre prestigi. La massa vol herois i suïcides i no homes intel·ligents i cauts.”

Textualment també explico en el mateix opuscle citat com es passaren el dilluns, 13 d'abril de 1931 i el dimarts, 14, a Mataró.

“A Barcelona i a Mataró la campanya electoral es duqué amb un desplegament d'activisme i d'entusiasme per part de les forces republicanes que resultava evident que s'endurien la majoria, i així fou.

La nit del mateix diumenge de les eleccions tot eren visques a la República pels carrers.

La campanya s'havia fet amb la promesa, per part dels candidats triomfants, de proclamar la República, cas d'ésser elegits.

El dilluns es visqué un gran nerviosisme a Mataró, com arreu.

Es parlava d'anar a la vaga general revolucionària i a la proclamació immediata de la República.

Es sabia el triomf de la candidatura dels republicans de Madrid i de manifestacions multitudinàries al carrer.

Tot eren rumors i pronòstics: il·lusions i temences. Els crits de “Visca la República!”, “Visca Catalunya lliure!”, “Mori el Rei!”, “Visca la Revolució!”, “Visca la República Catalana!”, els vàrem sentir en la veu de molts grups que recorrien carrers i places, sobretot, al vespre del dilluns.

S'esperaven consignes de vaga i d'acció pel dimarts.

El dimarts, a la fàbrica, alguns dels més exaltats semblaven defraudats perquè tals consignes no havien arribat.

A la tarda, feia pocs minuts que havíem començat el treball, quan entraren per les quadres les consignes: “Va!, nois, cap a l'Ajuntament, que ja hi tenim la bandera republicana i la catalana! La República ja s'ha proclamat. És qüestió de saber-la defensar!”.

Aquestes frases les sentíem en els llavis de molts obrers que sortien temerosos, però dòcils a la consigna.

La Rambla de Mataró s'anava convertint en un formiguer.

Hi havia més curiositat i por a les cares, que no eufòria.

Es temia la immediata i fulminant aparició de la Guàrdia Civil o l'exèrcit dissolent a cops de sabre o de culata els grups cridaners i fent-nos córrer tots cap a casa.

Jo anava, reticent, observant-ho i escoltant uns i altres.

A envistes de l'Ajuntament vaig adonar-me

que la bandera republicana tenia una franja morada. La catalana li feia costat.

Al mig del carrer, sota la balconada de la Casa Gran hi havia, estavellat, el bust del rei que fins aquell dia presidia el Saló de Sessions.

A la balconada hi havia alguns dels nous regidors, que, des d'allí, parlaven amb els qui arribaven a l'Ajuntament.

—Entreu! Entreu! —els deien.

Eren les tres de la tarda.

—Ja veurem, quants quedarem quan aparegui la Guàrdia Civil i desembeini! —vaig sentir que deia un.

Altre li contestava:

—I ca! home. No veus que la Guàrdia Civil ja no va actuar ahir el vespre? La Guàrdia Civil i l'Exèrcit no volen actuar més contra el poble! També n'estan tips del Rei i de la Dictadura.

—Alguns potser, sí! però, n'hi ha de ferrucos!.

—Hi haurà guerra civil i resistències armades en molts llocs! —comentava un altre.

—I el Rei què deu fer, ara? —preguntaven.

—Morir-se de por! Potser ja s'ha disfressat i és fora!

—Haurem d'esperar el diari de la nit!

—Què diuen les ràdios?

—S'haurien d'organitzar milícies i repartir armes. Les dretes i el sometent es tirarà al carrer per defensar la monarquia.

—Però, se sap què fan a Barcelona i a Madrid? Això voldria saber bé.

—Al migdia la ràdio ha dit que les manifestacions a la Plaça del Sol eren imponents!

—I en Macià no ha proclamat la República Catalana com havia promès?

—En Macià és molt vell i s'ha cansat molt aquests dies; l'home, potser, és al llit.

—Ahir va sortir i va fer declaracions optimistes.

—La República s'ha proclamat, primer a l'Ajuntament de Barcelona. En Macià ha arribat, més tard, a la Diputació i ha proclamat allí la República Catalana.

—Vejam si, ara, l'Ajuntament i la Diputació es trobaran fent una política contrària. Només faltaria que anessin a trets aquesta tarda els boigs d'Estat Català amb els lerrouxistes o els federals.

Són frases que recordo d'aquella tarda que vaig passar a l'expectativa, acostant-me a un grup i altre dels que comentaven la situació, aturats o passejant per les immediacions de la Casa de la Vila d'un Mataró bigarrat, heterogeni i mogut, una ciutat de trenta mil habitants on només hi coneixia superficialment una cinquantena de persones.

A mitja tarda, començaren a col·locar al vestíbul de l'Ajuntament i a les cantonades dels carrers la proclama del President Macià, impresa en un gran cartell. La gent s'acostava a llegir-la i la majoria s'hi engrescaven.

—Està molt ben dit tot això! Separats d'Espanya del tot, tampoc; però, tant serem els uns com els altres. Els federals també ho trobaran bé!

—I a Madrid? Què diran els de Madrid?

—A Madrid, el Govern de la República hi estarà d'acord, que, per això, va signar-se el Pacte de Sant Sebastià!

—Però que hi ha la República a Madrid, sí o no?

El nerviosisme i la confusió hi eren. Els telèfons dins de la Casa de la Vila no devien parar.

El bàndol amb la signatura de Macià aportava a la gran majoria dels que ocupaven la Rambla una gran il·lusió i una gran confiança. A mi, també.

Els pardals d'aquella tarda primaveral omplien els arbres de xerradissa.

Pels balcons, la gent hi treia el cap, encuriósida.

Vaig anar cap a casa. El pare era a Dosrius. La mare em deia que no tornés a sortir, perquè temia que no hi haguessin trets i baralles.

L'altra dona no tenia tanta angoixa, però, deia a les seves filles que no es moguessin de dins:

—No passa res, mare; si sortim a treure el cap, ja som prou grans per saber tornar de seguida, si veiéssim que hi ha d'haver soroll! —li objectava la filla gran.

En aquella família no hi havia nois.

Elles varen sortir amb les meves germanes, que també eren i són dues.

Jo vaig fer-ho una mica més tard pel meu compte, després de mirar de saber què deien els veïns.

Restava evident que fins els botiguers eren republicans la majoria o, almenys, els feia una certa il·lusió la República.

Quan vaig tornar a les Rambles, la confiança i l'entusiasme havien augmentat. Se sabia que el Rei havia abdicat i que havia pres possessió de l'Estat un Govern presidit per Alcalà Zamora.

Vaig trobar uns companys del Círcol Català que varen dir-me:

—Els catalans no ens podem fiar de ningú. Aquí s'han d'organitzar milícies. Patrulles armades per vetllar l'ordre i per anar a la frontera de l'Ebre a defensar la República Catalana, si fos atacada. Que sabem què farà l'exèrcit?

M'explicaren que a l'Ajuntament es discutia això de l'organització de milícies; però que els d'Acció Catalana s'hi oposaven i deien que no calia, que fóra contraproductiu, que calia atendre's a les ordres que arribessin de la Diputació de Barcelona.

Davant la insistència dels més exaltats, es començaren a fer llistes. Diguérem a aquells companys que ens hi podien apuntar.

En aquells moments, jo tenia com el més aciençat, coratjós i patriota, dels amics que m'havia fet al Círcol Catòlic, en Josep Montells. Amb ell hauria anat al front o al lloc que hagués calgut, en aquelles hores d'esperança i de desconcert.

—No hem de perdre contacte aquests dies. Cada vespre hauries de pujar al Círcol Catòlic, a l'Agrupació Excursionista, perquè no tothom és de fiar. Hi ha molts carlinots; aquests i altres monàrquics no hi estan pas per la República Catalana! Aquesta República l'haurem de saber defensar!

Quan me n'anava cap a sopar vaig veure una noia dalt d'un camió que feia voleiar una petita bandera republicana. El camió anava poc a poc i,

de vegades, s'aturava. Aquella noia cridava:

—Companys de la CNT, treballadors, a les nou del vespre arriba el company Joan Peiró amb el tren. Que tothom sigui a l'estació a rebre'l. Visca la República! Visca la Revolució social!

Aquesta crida solia fer canviar l'expressió d'algunes cares.

—Aquests ja no en tenen prou de la República! Ja la volen fotre a terra!

A casa ningú no sabia qui era Joan Peiró. Les noies s'havien esverat amb allò de la Revolució social.

Havent sopat vaig sortir, malgrat l'oposició i esverament de tots. Vaig prometre que tornaria de seguida, però que volia veure com era aquell Joan Peiró.

Del carrer de l'estació pujava una gernació molt superior a la que a la tarda havia vist per l'Ajuntament. Se sentia algun crit.

—Visca en Peiró! Visca l'emancipació dels treballadors!

Peiró anava dret dalt del camió, recalcat a la cabina.

Era un home més aviat gruixut i baixet. Saludava amb la mà a uns i altres, mentre el vehicle avençava lentament, obrint-se pas entre aquella massa de treballadors, la majoria dels quals anaven en cos de camisa, com ell mateix.

Feia una nit benigna, tèbia.

El camió s'aturà davant del Col·legi de Santa Anna, on la Rambla és més ampla. La gent s'anà apilant a l'entorn.

Per primera vegada a la vida, vaig tenir idea del que és la massa treballadora. Dues o tres mil persones fidels a una línia de conducta, enduts d'un sentiment d'admiració, de solidaritat i de disciplina.

Varen fer silenci i Peiró parlà:

—Companys! Treballadors de Mataró! Ja em teniu altra vegada aquí, disposat a continuar amb vosaltres la lluita per l'emancipació dels obrers, per l'esclafament del capitalisme, per acabar amb l'explotació de l'home per l'home. Hem guanyat una altra batalla. Vàrem acabar amb la Dictadura.

Hem acabat amb el Rei, que aquesta hora ja deu haver passat la frontera. Ja tenim República. Ja tenim llibertat d'expressió i d'organització. No és pas qüestió de creure que amb la República ja ho tenim tot pla. La República és molt important que la tinguem, però no oblideu que la burgesia voldrà seguir manant i explotant els treballadors. La República per ara és com un got buit, que s'ha d'omplir de lleis per la nova ordenació de la vida social i política. Els partits republicans tenen significacions i propòsits molt diversos. N'hi ha de dretes, de reaccionaris. Basta mirar la composició del Govern. Fem-los confiança perquè el pas que s'ha fet endavant, s'afermi. Però, vigilant sempre i disposats a lluitar amb tot el coratge perquè sigui aviat un fet l'emancipació total dels treballadors d'Espanya i del món sencer. Aquest matí jo encara era a la presó! Molts companys de la CNT hi érem. No cregueu pas que ni ells ni jo creguem que, perquè s'ha proclamat la República, ja ens podem plegar de braços, i deixar l'organització i la lluita. Lluitarem més que mai i si he anat trenta vegades a la presó, estic disposat a anar-hi trenta vegades més, perquè no podem parar de lluitar fins que s'hagi instaurat un règim que posi el Govern i l'economia de la nació en mans dels treballadors! Visca la Revolució social!

—Visca! Visca en Peiró! —contestaven a centenars.

Vaig anar-me'n a dormir amb l'evidència que Peiró era un home d'un tremp extraordinari i una vocació de líder de molta envergadura."

Quan es procedí a l'elecció de l'alcalde, però, federals i socialistes es desdiren dels acords electorals i varen imposar el nomenament de l'Abril.

Jaume Recoder i els seus companys encaixaren el cop i dissimularen, tant com pogueren el seu disgust.

La processó corria, però, per dins i és la que explica l'evolució política posterior que dins i fora del Consistori i ja per sempre allunyaria el jove advocat de tot acostament a l'Esquerra i al socialisme.

Realment, la hi havien feta molt grossa. El que més el vexava era la satisfacció que això havia causat a la candidatura de l'oposició. Jaume Recoder no va superar mai més, el sentiment de frustració que allò li havia causat.

Vàrem tractar-lo en moments ben difícils i ho escoltàrem dels seus mateixos llavis.

En un opuscle inèdit on expliquem l'actuació del Comitè de Salut Pública de Dosrius hi fem una ampla referència. Jaume Recoder, perseguit els primers dies de la Revolució, vingué a refugiar-s'hi.

ESTEVE ALBERT i CORP

LA SEGONA REPÚBLICA A MATARÓ. DE L'ENTUSIASME A LES DIFICULTATS.

La Segona República arriba envoltada d'entusiasme i d'esperances. L'ambient de la seva proclamació i els seus moments posteriors eren d'eufòria i exaltació. Qualsevol que hagi viscut aquells dies en conserva un record inesborrable. Qualsevol diari o publicació de l'època expressa aquest clima, guardant-ne un preciós testimoni per al futur.

D'on venia aquesta exaltació? Què significava la República?. República simplement, o República Catalana per a molts. La República era la panacea. Era la solució als mals del país. La possibilitat de començar a aplicar remei a tots els pro-

blemes. Mals i remeis que eren entesos de diferent manera pels diferents partits i sectors socials; però tothom coincidia en la necessitat de la República per a començar a treballar. Hi ha moments en la història que un fet determinat cristalitza entorn seu les esperances d'amplis sectors, esperances de sentit divers i fins i tot contraposat. Moments en què el poble se sent protagonista de la història. La proclamació de la Segona República n'és clarament un d'ells.

Efectivament, el recolzament a la República era massiu i venia des de molt diferents direccions.